

Studiul cu titlul de mai sus și-a avut punctul de plecare în mai vechile preocupări privind istoria locală. Deși cunoșteam anumite documente nu le-am acordat atenția pe care o meritau, pentru că nu eram dispus unui efort de mai bună deslușire a vechii scrieri românești. Doar în ultimul timp mi-am dat seama de valoarea istorică, pentru bistrițeni, a unor banale, în aparență, registre parohiale. Sensul în care trebuie înțeles titlul de mai sus este de edificiu, clădire destinată cultului creștin. O clădire care să aibă și aspectul fizic, exterior și interior, conform unor canoane din vechime. Termenul biserică mai înseamnă și o adunare, o comunitate a celor care cred în posibilitatea mântuirii în și prin Iisus Hristos. De asemenea, tot sub acest nume se pot ascunde diversele confesiuni creștine.

Dacă socotim că locul în care se săvârșește Sfânta Liturghie și se adună creștinii poate fi numit biserică, și este numit așa, prima biserică românească din Bistrița trebuie căutată în acele locuri în care s-a săvârșit liturghia. Însă, la începuturile viețuirii românilor în Bistrița, se pare că nu exista un loc fix în care se oficia aceasta. În secolul al XVIII-lea biserica românească din Bistrița este menționată cu diferite denumiri: paraclis, șopron, șură etc., toate lăsând să se înțeleagă faptul sărăcăcios al imobilului. Pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, românii bistrițeni au obținut o așezare stabilă în Hrube, pomenită în documente cu denumirile de mai sus, pentru care plăteau chirie 10 florini pe an și în care se desfășura ceremonialul religios.

Istoria românilor bistrițeni, ca de altfel istoria românilor din Transilvania, a fost marcată de sistemul feudal al națiunilor și religiilor recepte, păstrat până târziu în epoca modernă. Vrem sau nu vrem, în această zonă cei care că aveau drepturi politice și religioase se revendicau de la „națiunea” săsească. Magistratul orașului Bistrița, ca o reprezentanță a patriciatului săsesc, era foarte grijuliu ca nu cumva aceste așa-zise drepturi să le fie încălcate sau contestate. Ridicarea unei bisericii adecvate, de către românii din Bistrița, era văzută ca un pericol la supremația săsească. Ani de zile reprezentanța orașului s-a opus construirii unei biserici românești în Bistrița.

Politica absolutismului luminat promovată de împăratul Iosif al II-lea a constituit un mediu propice în revendicările românilor transilvăneni, în general, și a celor bistrițeni, în special. Evoluția problemei bisericii și situația românilor bistrițeni, în timpul și după încetarea disputelor religioase între ortodocși și greco-catolici, în secolul al XVIII-lea, poate fi urmărită în studiile istoricului năsăudean Virgil Șotropa. *Lupta românilor pentru biserică*, din „Arhiva Someșană” nr. 3/1925, surprinde finalul fericit al punerii în posesia parohiei greco-catolice a unui teren în lungime de 34 de stânjeni și 16 stânjeni lățime în apropierea zidurilor cetății Bistriței. În inventarele de mai târziu ale bisericii unite este trecută o suprafață de 843 stânjeni, la numărul topografic 86. Tot în acea zonă, la sfârșitul secolului al XIX-lea, biserica unită mai avea în proprietate circa 30 de ari.

Viețuirea românilor în zonele periferice ale Bistriței, în număr notabil, este atestată în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Numărul românilor din Bistrița este certificat în diferitele conscripții din Transilvania sau în notițele pe care le-au făcut preoții din Parohia greco-catolică Bistrița. Tabelul de mai jos propune o selecție din acestea, cu referire la românii trăitori în suburbiile Bistriței, până în anul 1857, an în care s-a efectuat primul recensământ mai bine cunoscut în mediul istoriografic. O parte din aceste date statistice au mai fost înfățișate și într-un studiu cu referire la cimitirele românești din Bistrița.